

Eksjö
kommun

Hållbarhets- boks slut 2023

Innehåll

Inledning	3
Bilagor.....	3
Sammanfattning.....	4
Klimatpåverkan.....	5
Transporter.....	6
Förnybar energi och energieffektivisering.....	7
Konsumtion	9
Biologisk mångfald.....	11
Grönstruktur och ekosystemtjänster.....	11
Vatten.....	12
Giftfri miljö	12
Social hållbarhet.....	13
Hälsa.....	13
Jämlikhet.....	15
Samverkan	15
Bilaga 1 Uppföljning av Jönköpings läns åtgärdsprogram för att nå de nationella miljömålen	17
Bilaga 2 Uppföljning av kommunens miljöpolicy	20
Bilaga 3 Handlingsplan för social hållbarhet.....	22
Bilaga 4 Hållbarhetsprinciper.....	24

Inledning

Hållbarhetsbokslutet ska tillsammans med årsredovisningen vara ett underlag för den långsiktiga planeringen.

Syftet är att

- visa hur kommunens arbete förflyttar oss mot ett mer hållbart samhälle
- granska huruvida kommunens resurser används på ett effektivt sätt i förhållande till Agenda 2030 och de globala målen
- analysera var kommunen behöver lägga fokus för att på bästa sätt bidra till en hållbar värld
- redovisa kommunens strategiska hållbarhetsarbete

I hållbarhetsbokslutet för 2022 identifierades några lokala utmaningar för att säkra en global hållbar utveckling. I detta hållbarhetsbokslut har upplägget gjorts utifrån dessa utmaningar.

Utmaningarna är;

- Klimatpåverkan
- Biologisk mångfald
- Social hållbarhet
 - Hälsa
 - Jämlikhet
 - Samverkan

Under varje huvudrubrik anges vilka av de globala målen i Agenda 2030 som berörs.

Bilagor

Bilaga ett är en redovisning av de politiska åtaganden som gjorts inom ramen för de regionala åtgärdsprogrammen för att nå de nationella miljömålen, samt en bedömning av hur långt man kommit. Bilaga två är en redovisning av handlingsplan miljö, som är en ettårs plan för de politiska åtagandena ovan. Bilaga tre är en redovisning av handlingsplan för social hållbarhet. Bilaga fyra presenterar de fyra hållbarhetsprinciperna som visar vad som krävs för att utvecklingen ska vara hållbar.

Uppskattning av hur kommunen ligger till i förhållande till Agenda 2030 och vart och ett av de globala målen bedöms vara samma som förra året, se bilaga ett till hållbarhetsbokslutet för 2022.

Sammanfattning

De lokala utmaningarna för att säkra en global hållbar utveckling, framgår nu tydligare i kommunprogrammet för 2024–2027 jämfört med tidigare kommunprogram. Nu finns målsättningar för klimatpåverkan och biologisk mångfald. Det hälsofrämjande perspektivet har fått mer fokus, och data ska redovisas uppdelat på kön, för att ge möjlighet till analys och riktade insatser som kan öka jämställdheten.

Mycket görs i kommunen för att minska klimatpåverkan. Vad gäller transporter så har man bland annat utökat laddinfrastruktur för elfordon, fortsatt med omställning av fordonsflottan, fortsatt bygga cykelvägar och på olika sätt effektiviserat transporter. Trots dessa insatser har utsläppen från transporter inom Eksjö kommuns geografiska område ökat.

Vad gäller förnybar energi och energieffektivisering görs också mycket. Eksjö Energi AB, Eksjöbostäder AB (EBO) och Eksjö kommunfastigheter AB (EKFAB) ställer om belysning till LED och arbetar med energieffektivisering på olika sätt. Satsningar på solceller fortsätter och den nya vindkraftsparken skapar förutsättningar för att ersätta fossil energi med förnybar. Trots flera insatser påverkas de geografiska utsläppen för el och fjärrvärme minimalt.

För att minska de globala klimatavtrycken är omställningen till hållbar konsumtion avgörande. Fler verksamheter köper nu återbrukade möbler och måltidsverksamheten arbetar strategiskt för att minska sin miljöpåverkan. För att stärka barns relation till naturen har ett odlingsprojekt genomförts inom förskolan. Hushållens matavfall sorteras nu direkt i särskild behållare vilket leder till större miljöhänsyn och effektivare energiåtervinning.

Den biologiska mångfalden och potentialen av naturvärden i kommunens egna marker behöver prioriteras, särskilt inom parkskötseln. Mer resurser behövs för att kunna hantera förorenade områden och säkra en giftfri miljö. Mycket görs för att hålla kvar vatten i landskapet och förebygga vattenbrist.

Psykisk ohälsa och övervikt är fortsatt oroande trender, inte minst bland ungdomar. Kommunens hälsocenter har fungerat väl och hjälpt många till en bättre upplevd hälsa. Det är stor skillnad mellan killar och tjejer när det gäller upplevd hälsa och skolresultat vilket innebär att riktade insatser behövs för att öka jämställdheten. Samverkan mellan kommunens verksamheter har förbättrats och satsningar görs bland annat på en gemensam arbetsplats som också ska fungera som ny fritidsgård, under arbetsnamnet mötesplats Ung.

Klimatpåverkan

Den klimatpåverkan vi ser idag, med ökande globala medeltemperaturer beror på förbränning av fossila bränslen som leder till ökad koncentration av koldioxid i atmosfären. Detta är en av de största utmaningarna vi har idag när det gäller hållbar utveckling.

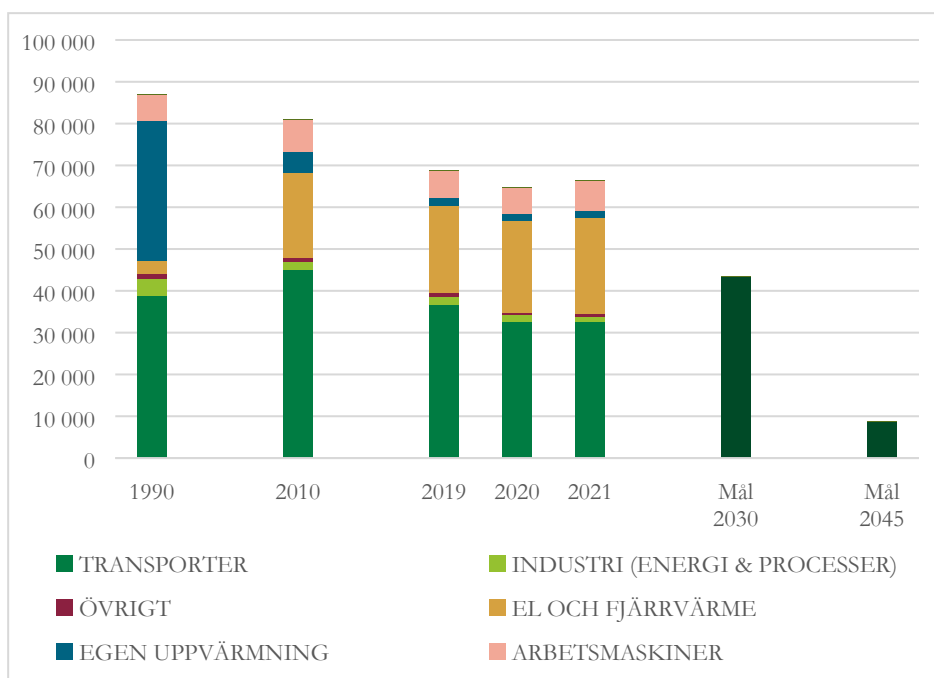
I det nya kommunprogrammet 2024–2027 finns nu en målformulering för att minska kommunens klimatpåverkan. Som indikator för klimatpåverkan har man valt att titta på koldioxidutsläpp från kommunens geografiska område (de territoriella utsläppen).

Den senast tillgängliga statistiken för territoriella utsläpp är från 2021, och den visar att utsläppen ökade mellan 2020 och 2021 – alltså långt ifrån den minskning vi behöver se för att nå målet om att hålla den globala uppvärmningen under 1,5 grader (Parisavtalet). Om vi fortsätter med den trend vi har haft de senaste åren så tar Eksjö kommuns koldioxidbudget slut i juni 2026 (www.klimatkollen.se).

De stora utsläppen av koldioxid i Eksjö kommuns geografiska område genereras av transporter (33 tusen ton koldioxid) och fjärrvärme (23 tusen ton koldioxid). Även arbetsmaskiner står för en stor del; sju tusen ton. Samtliga utsläpp ökade under 2021.²

¹ Det globala målet om anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt innehåller delmål och indikatorer kring resurseffektivitet och materialkonsumtion, och platsar därför under denna rubrik.

² Nationella emissionsdatabasen, www.smhi.se, data för 2021, data för 2022 väntas bli tillgängliga på kommunnivå sista juni 2024.

Utsläpp av växthusgaser (ton koldioxid) per år och sektor i Eksjö kommuns geografiska område.

Förutom koldioxid finns det andra växthusgaser som påverkar klimatet, däribland jordbruket som har stora utsläpp av metan och lustgas.

Det är först och främst en minskning av fossila bränslen som bör vara i fokus för att minska klimatpåverkan. Men man behöver även ta hänsyn till andra faktorer som påverkar koncentrationen av koldioxid i atmosfären. En sådan faktor är skog, skogsmark, våtmarker och andra miljöer som lagrar koldioxid. En viktig åtgärd för att minska klimatpåverkan, är att återställa våtmarker, bevara jungfrulig mark och bruka skogen så att koldioxidinlagringen (kolsänkan) blir maximal.

Transporter

Anledningen till att utsläppen från transporter ökat sedan 2020 hänger bland annat ihop med att man såg en nedgång i samband med covid-19 som man inte lyckats hålla i, när resandet nu ökar, ökar även utsläppen.

En förutsättning för fossilfria transporter är laddinfrastruktur för eldrivna fordon. Kommunens arbete för ökad laddinfrastruktur har fått skjuts i och med att man tecknat avtal med ett privat företag, som kommer ta över en del av de laddplatser kommunen driftat. Dessutom planerar företaget etablera ytterligare 12 laddplatser i kommunen.

EKFAB installerade laddstolpar i samband med nybyggnation; två laddboxar på Grevhagsskolan och en på förskolan Jordgubbsbacken. EBO har installerat laddstolpar i fyra olika bostadsområden.

Kommunen har en gång- och cykelplan från 2018 som genomförs successivt. Bland annat byggdes en ny cykelväg till Grevhagsskolan under

2023. Cykelkartor har delats ut på grundskolorna i Eksjö, för att uppmuntra eleverna att cykla till skolan.

En stor del av förvaltningens personal pendlar till sin arbetsplats. En undersökning av personalens resvanor gjordes senast 2020. Den visade att pendlingsresorna ger mycket mer utsläpp än tjänsteresorna. Den visade också att många skulle kunna cykla eller åka kollektivt till jobbet.³ En ny uppföljning av personalens resvanor bör göras framöver för att analysera utvecklingen och avgöra vilka åtgärder som kan ge bäst effekt.

För att uppmuntra personalen att välja cykel framför bil till jobbet, beslutade förvaltningen under året att införa förmånscyklar. Men på grund av nya momsregler inväntar man förtydligande innan någon upphandling kan påbörjas. Nyanställda får sedan september 2023 möjlighet att prova-på kollektivtrafiken under 20 arbetsdagar, något som lett till att en del upptäckt att buss kan vara ett bra alternativ till bilen.

Nya EU krav på rena fordon, där biogas inte räknas som fossilfritt innebär att kommunen behöver köpa in bilar som drivs på annat än biogas. Istället köps fler el- och elhybridbilar in. Under året har två minibussar till skolan och två bilar till hemtjänsten, som helt drivs på el köpts in. Två lådcyklar, som vardera tar 6 barn, har köpts in till förskolan.

Under året har resor med privat bil i tjänsten ökat, både hos bolagen och i förvaltningen.

Hur man kör påverkar också utsläppen. Tack vare ett statligt bidrag kunde hemtjänstens personal under året få utbildning i halkkörning. En utbildningsfilm i ansvarsfull körning planeras tas fram under 2024.

I mars 2023 tog Eksjö Energi insamling av hushållsavfall i egen drift. Man slipper nu frakta till en sorteringsstation och biogasanläggningen för matavfall ligger närmare. Det innebär att man kunnat minska transporterna med ca 24 mil per dag. Bilarna går liksom tidigare på fossilfritt bränsle, men flera har under året bytts ut till biogasbilar.

EBO och EK FAB arbetar aktivt med uppkopplade installationer för att slippa ronderingar och har därmed kunnat minska sina transporter.

Förnybar energi och energieffektivisering

Under året gjorde Eksjö Energi en filterreovering av avfallspannan, vilket har förbättrat värdena generellt. Prognosen är dock att koldioxidutsläppen från fjärrvärmens inte kommer att sjunka. I dagsläget finns begränsade möjligheter att minska dessa utsläpp från pannan. Ett sätt är att sortera ut plast för att minska andelen fossilt avfall. Insamling av skrymmande plast

³ Förvaltningens resvaneundersökning 2020.

planeras införas på återvinningsstationerna i både Eksjö och Ingatorp hösten 2024. Prognosen är att andelen plast i restavfallet, trots allt kommer öka ett tag framöver, då det fortsatt konsumeras mycket plastprodukter. Eksjö Energi planerar för en stor investering i en ackumulator som ska optimera värmeanvändningen. Det är energieffektivt och bra, då man inte behöver komplettera med flispannor, men gör inte att utsläppen av koldioxid minskar.

EBO och EK FAB har arbetat aktivt för att minska sin energiförbrukning och har lyckats sänka den totala fjärrvärmeanvändningen trots att ytan ökat med drygt 24 000 kvadratmeter. På de särskilda boendena Almgården och Marieberg har frikyla installerats för att värma byggnaden under vintertid och kyla under sommartid. I bostadsområdet Skogshyddan har installation av hybridvärme samt hetgasåtervinning som drivs med solceller påbörjats. Nya undercentraler byggs för att minska spillvärme (kulvertförluster). Detta beräknas vara klart 2024 och ge en energibesparing på 30 procent. Kommunens chefer har fått information om hur de genom ändrat beteende kan minska sin energianvändning. Kommunernas verksamheter kan göra mer för att minska energianvändningen. Nu saknas ekonomiska incitament då elen ingår i hyran.

Ett flertal av de kommunägda byggnaderna (politiska hus) har en hög energiförbrukning och är eftersatta i underhåll. I dagsläget bedrivs inte någon kommunal verksamhet i någon av byggnaderna och hyresgästerna består framför allt av föreningar. Hyresintäkterna ger inte tillräckliga inkomster för att investera i energieffektivisering. Vissa byggnader bedöms vara inom strategiskt markinnehav och/eller ha kulturhistoriska värden. Att skydda kulturarv är en del av de globala målen för hållbar utveckling. Kulturhistoriskt viktiga byggnader kan energieffektiviseras genom varsam renovering. Ökade krav på energieffektivisering och tuffare ekonomiska förutsättningar innebär att den framtida hanteringen behöver övervägas.

EBO och EK FAB har under 2023 bytt belysning till närvarostyrd LED i flera fastigheter. Eksjö Energi har bytt 500 gatljus till LED-lampor. Både armatur och lampa har bytts ut, vilket innebär att man nu kan fjärrstyra både i tid och styrka. Eksjö Energi gjorde ett test med reglerad gatubelysning i bostadsområdet Lyckeberg under året, med goda resultat; man nådde 65 procents besparing genom att byta till LED och 76 procents besparing genom att styra tid och styrka.

EBO har tidigare anlagt solceller på tak och producerar nu 30 MWh per år. EK FAB har gjort solcellsinstallationer under 2023 på Prästängshallen, Galaxens förskola, Jordgubbsbackens förskola och Grevhagsskolans idrottsvall. För 2024 planeras det för solceller på det särskilda boendet Marieberg. Eksjö Energis planer på solcellspark fortgår.

Byggnationen av vindkraftsparken i Bruzaholm har påbörjats under året och väntas tas i drift under 2025. Det innebär att det kommer produceras mer el i kommunen än vad som förbrukas. Detta leder dock inte per automatik till att minska kommunens klimatavtryck, men bidrar till förutsättningar att ersätta fossil energi med fossilfri energi.

Kommunens energi- och klimatrådgivare, som man delar med Tranås, Aneby och Nässjö kommuner, har gett rådgivning till kommunens invånare om solceller, värmepumpar, uppvärmning generellt och vilka bidrag som finns.

Konsumtion

Under året har flera verksamheter nyttjat det nya avtalet för återbrukade möbler och istället för nytt köpt begagnat, eller renoverat det man redan haft. På trygghetsboendet Snickaren klädde man om en soffgrupp och sparade förutom miljöbelastningen av att producera nya möbler, drygt 13 000 kr jämfört med om man skulle köpt nytt.

Måltidsverksamheten arbetar hårt för att minska sin miljöpåverkan. Koldioxidutsläpp per kilogram livsmedel minskade jämfört med förra året. Vegetariskt alternativ serveras först. Man gör meny efter säsong och är snabba att byta ut livsmedel om de blir dyra, till exempel broccoli mot squash. Arbetet med mer grönt på tallriken går framåt. Under året gjordes en ny upphandling med mer svenskt. Ris har till cirka 85 procent bytts ut till svensk pasta, potatis, eller gryn. Elever och föräldrar kan läsa om vad måltidsverksamheten gör för att minska klimatavtrycket i menyappen. Arbetet med att minimera matsvinnet pågår ständigt. Lathundar har gjorts till varje avdelning inom äldreomsorgen om portionsstorlek och hur man kan använda svinnet.

Under året genomfördes ett odlingsprojekt; Odling som pedagogiskt verktyg, på tre förskolor. Syftet med projektet är att barn i förskolan ska få;

- praktisk kunskap och erfarenhet om matens väg från jord till bord.
- en ökad medvetenhet om livet i jorden och hur ett hållbart samspel mellan natur och människa kan fungera.
- en större nyfikenhet att odla och smaka på fler grönsaker.

Citat från projektet 2023;

*”-Vad har ni odlat förutom tomater?
-Smultron och morötter, men dom är uppätta.
Och hur var det nu med morotsfröer? Var kommer de ifrån?
-Vi planterade några gamla morötter.”*

Det är lättare att servera grönsaker i hemmen numera för att barnen odlat egna på förskolan. Barnens och pedagogernas engagemang har varit över förväntan.”

Från 2024 ska erfarenheterna införlivas i den ordinarie verksamheten. I förlängningen kan odlingskunskap bidra till en mer hållbar livsstil bland kommunens yngre invånare och deras familjer.

Upphandlingsavdelningen har under året förutom ökade leverantörskrav också arbetat med att ta fram en checklista för hållbar upphandling tillsammans med andra kommuner på höglandet.

Både EBO och EK FAB bygger och planerar bygga mycket framöver. Byggsektorn står för en femtedel av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser och sektorn bidrar dessutom till stora utsläpp utomlands genom importvaror.⁴ Under 2023 genomförde EK FAB en heldagsutbildning i livscykelanalys med fokus på klimatpåverkan. Att renovera istället för att bygga nytt, att använda återbrukat material och att bygga i trä är viktiga nycklar för hållbart byggande. EBO och EK FAB följer kommunens träbyggnadsstrategi och bygger numer alltid med stommar av trä. I samband med rivning av Grevhagsskolans sporthall återbrukades en hel del utrustning av föreningar i kommunen. Rivningsentreprenören kommer ta vara på teglet för återbruk.

Att skydda kulturarv är en del av de globala målen för hållbar utveckling. Under 2023 togs det fram kulturmiljöunderlag för 5 småorter i Eksjö kommun, för att skydda vårt kulturarv.

För att sprida kunskap om klimatkrisen och förlusten av biologisk mångfald uppmärksammades Earth Hour den 25 mars av kommunen i samarbete med näringsliv och föreningar. Under dagen var det hållbar torghandel. Cirka 200 personer deltog på stora torget i Eksjö stad. Nina Ekelund, framgångsrik näringslivsprofil höll ett inspirerande tal om näringslivets möjligheter att leda omställningen.

Under våren 2023 bjöd näringslivsavdelningen in till en hållbarhetsworkshop och den 24 november bjöd man in till en lokal hubb i samband med CSRs hållbarhetskonferens.

Eksjö Energi tog i mars över insamling av hushållsavfall i egen regi. Bytet av insamlingsmetod från plastpåsar i olika färger till sortering i två fack har lett till större miljöhänsyn och effektivare energiåtervinning. Man slipper nu en energikrävande sorteringsanläggning på annan ort. Restavfallet går direkt till förbränning i Eksjö och matavfallet till en biogasanläggning i Hult utanför Tenhult. Papperspåsen kan nu gå med i rötningsprocessen och blir helt nedbruten.

⁴ www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/miljoindikatorer---aktuell-status/vaxthusgaser/ 2024-04-09

Kommunen är fortsatt sämre än andra kommuner på att samla in kommunalt avfall för materialåtervinning⁵. Allt är nu beställt för att kunna påbörja fastighetsnära insamling i början av 2026. Något som förväntas bidra till ökad materialåtervinning. Olsbergs arena, Prästängsskolan och Eksjö gymnasium har förbättrat sina system för materialåtervinning under året. I samband med evenemang på allmänna platser ställer Eksjö kommun krav på att avfallshantering ska innefatta flera fraktioner.

Biologisk mångfald

Den biologiska mångfalden, eller variationen av alla levande varelser på vår planet, har minskat med alarmerande fart de senaste åren, främst på grund av mänsklig aktivitet som förändrad markanvändning, nedsmutsning och klimatförändringar.

I det nya kommunprogrammet 2024–2027 finns nu en målformulering för ökad biologisk mångfald. Som indikator för biologisk mångfald har man valt att titta på andel av kommunens grönytor som efterliknar skötseln av slätteräng.

Grönstruktur och ekosystemtjänster

Som indikatorn ovan indikerar har skötseln av kommunens grönytor potential att bidra till en ökad biologisk mångfald.

Parkdriften har fortsatt utmaningar att klara hela uppdraget med nuvarande resurser. Framförhållning och planeringsprocesser blir emellanåt lidande och det är en utmaning att fånga upp nyheter och hantering av nya förutsättningar exempelvis invasiva arter samt dokumentation enligt andra myndigheters krav. I dessa avseende har samhällsbyggnadssektorn och Eksjö energi en gemensam utmaning.

En hel del träd har planterats i stadsmiljö, dock har också många tagits ner de senaste åren, främst på grund av almsjukan. EK FAB har planterat träd och buskar på flera skolor och förskolor. Tre förskolor har varit med i

⁵ Jämföraren, Globala målen, www.kolada.se, hämtad 2023-04-08

projektet odling som pedagogiskt verktyg och därmed fått utökade odlingsmöjligheter.

Arbetet med att ta fram en grönplan har ännu inte kunnat påbörjas, men planeras till 2024.

Skogen har en viktig roll för biologisk mångfald och i omställningen till ett fossilfritt samhälle. Eksjö kommun äger 1700 hektar skog med en årlig avkastning på 2,8 miljoner kronor. Kommunen bedriver ett skogsbruk med hänsyn till både naturvård och rekreation. Kommunen har relativt höga krav på avkastning i förhållande till andra kommuner dock ej högre än tillväxten eller tillväxtmålen. Det är viktigt att kraven på avkastning inte påverkar ambitionen att skapa mer varierande skogsbestånd med högre biologisk mångfald anpassat till klimatförändringarna. Skogsmarken är liksom jordbruksmarken viktig att bevara för kommande generationer.

Vatten

Vatten är en grundförutsättning för allt levande, och därmed en förutsättning för människors hälsa och en hållbar utveckling. Människans påverkan på vattendragen har lett till återkommande översvämningar och torka, samt vandringshinder för flera hotade arter.

Samverkansprojekt för att hålla kvar vatten i landskapet har påbörjats och genomförts under året i Ryningsholm, Bonderyd, Böresebo och Eksjöholm. Emåförbundet har fått i uppdrag att ta fram underlag för vatten i Vildparken. En dagvattenanläggning norr om Kvarnarpsjön har påbörjats. Nedre dammen i Mariannelund har länge pekats ut av Länsstyrelsen, som ett vandringshinder som behöver åtgärdas, frågan har diskuterats inom politiken under året.

Eksjö Energi hade under 2023 en mindre tank för att samla regnvatten för bevattning. EBO planerar för en regnvattentank i den nya fastigheten Almen. Hantering av dagvatten för bevattning finns nu med i checklista för alla projekt.

En enkät skickades ut till verksamheter 2023, som del i beredskapsarbetet för att utreda vilka intressen förutom dricksvattenförsörjning som kräver vattenuttag/vattenanvändning. För att förebygga vattenbrist kommuniceras data om dricksvatten regelbundet och besparingsuppsmaningar ges i förebyggande syfte.

Eksjö Energi prioriterar förnyelseplanering av VA-ledningsnätet och systematiskt arbete med felkoppling av spillvatten. Eksjö Energi är bra på att hålla nere vattenförluster i dricksvattenledningarna och håller sig under målet på tio procent.

Giffri miljö

Samhällsbyggnadssektorn har som tidigare arbetat händelsestyrt, främst vid exploatering, med förorenade områden. Man har fortsatt haft brist på resurser för att kunna inventera och riskklassa förorenade områden. För 2024 har man fått ökade resurser och hoppas kunna påbörja detta arbete. Strategiska åtgärder skulle också behövas vid förorenade områden där det finns risk för översvämning och skred.

Arbetet med en koncernövergripande riktlinje för kemikaliesmart kommun påbörjades under året. Den kommer ersätta den riktlinje för kemikaliesmart förskola som finns idag.

Användning av konstgödsel och bekämpningsmedel i jordbruket är något som behöver minska för ett globalt hållbart jordbruk. I linje med kommunens måltidspolicy har kosten prioriterat svenskt och lokalproducerat framför ekologiska varor. Detta har lett till att kommunen fortsatt ligger lågt i förhållande till nationella mål och andra kommuner (Eksjö kommun 15 procent, medel i Sveriges kommuner 29 procent, nationellt mål 60 procent).

Social hållbarhet

I hållbarhetsbokslutet för 2022 lyftes behovet att satsa på hälsofrämjande arbete, samverkan och riktade insatser för ökad jämlikhet. Både psykisk ohälsa och övervikt är fortsatt oroande trender.

Hälsa

Folkhälsoperspektivet har ytterligare stärkts i det nya kommunprogrammet med målsättningen att ”kommunens verksamheter, oavsett område, ska präglas av ett förebyggande perspektiv som är hälsofrämjande, proaktivt och kännetecknas av tidiga insatser”. Under effektmålet Livskvalitet finns

nu också koppling till det globala målet Ingen hunger (2), som inkluderar kostrelaterad hälsa såsom övervikt och fetma.

Den psykiska ohälsan fortsätter att öka, den är högre bland tjejer och kvinnor. Sexuella trakasserier, bland annat på sociala medier ökar. Många unga använder sociala medier i hög utsträckning, tjejer mer än killar.⁶ Ett sätt att komma åt sexuella trakasserier och fånga upp det faktum att ungdomar har gränsöverskridande förväntningar i sina relationer är de porrkritiska samtal som skolsköterskorna påbörjat i årskurs 6 och på högstadiet under året. Elevhälsan har också påbörjat ett arbete med att utreda vilken modell som ska användas för att arbeta med ungas psykiska hälsa. Öppenvården har utökat med fler föräldrautbildningar; trygghetscirkeln och Storken. Det kommer fler barn till barngruppen diamanten, som ger stöd till barn i familjer med psykisk ohälsa och missbruk. För att skifta fokus från mobilen till skolarbete och fysiska möten genomfördes ett förbud av mobiltelefoner på Furulundsskolan, något man hittills sett som en bra erfarenhet.

Cirka tio procent av invånarna i kommunen arbetar i den kommunala förvaltningen. Genom att stärka personalens hälsa påverkar kommunen indirekt en stor del av invånarna i kommunen. Psykisk ohälsa förebyggs på ett strukturerat sätt genom skydds rond, medarbetarsamtal och uppföljning av kortidssjukfrånvaro. En rutin för suicidprevention har tagits fram.

Kostvanorna har försämrats med färre unga som äter frukost, särskilt på högstadiet. Många har minskat sitt intag av frukt men ökat konsumtion av chips, godis och energidryck.⁷

Hälsocentret som startade hösten 2022 i samverkan med Region Jönköpings län har fungerat väl, hälsocoachen utgår nu från Snickaren. Under året har hälsocoachen träffat cirka 60 personer. Flertalet av dessa har genom promenader, individuellt träningsprogram, samtal om sömn och kost fått en bättre upplevd hälsa.

Citat från en besökare till hälsocentret;

”En bra start, där första samtalet pekar ut hur jag ska fortsätta för ett hälsosammare liv. Kostkursen är rolig, inspirerande och lätt att ta till sig. Personligen har den fått genomgripande betydelse. Då jag har lagt om min kost, tack vare lättsamt och lärorikt undervisningsmaterial samt motiverande lärare. Fysisk aktivitet på gym, upplevdes mycket bättre än förväntat. Sammantaget: Bra träffar för bättre hälsa, vilket också blodprovet visar.”

⁶ Folkhälsoenkät Ung 2023

⁷ Folkhälsoenkät Ung 2023

Under 2023 arbetade hälsocoachen halvtid, men tjänsten kommer utökas till heltid under 2024. Eventuellt kommer hälsocentret även utöka sin verksamhet mot familj.

Hemsjukvården har drivit ett projekt under året där hälsosamtal erbjudits till äldre invånare i kommunen. 77 personer fick hälsosamtal som resulterade i att många kände sig sedda och fick hjälp att kunna nyttja tjänster som erbjuds och som man inte känt till eller vågat nyttja.

Traditionell rökning minskar, men stor ökning ses av e-cigarettor och snus.⁸ Det vita snuset, som inte innehåller tobak men ofta mer nikotin än traditionellt snus, är populärt. Avloppsmätningar som genomförts i Eksjö, Ingatorp och Mariannelund visar att alla droger som mäts, finns i kommunen.

Under året antogs en riktlinje för ANDTS (alkohol, narkotika, dopning, tobak, nikotinprodukter och spel om pengar). Den säger bland annat att ”all verksamhet där barn- och unga vistas ska, i linje med lagstiftningen om rökfria skolgårdar, vara fri från rökprodukter. Dessa miljöer bör i förlängningen även vara fria från annan tobak och tobaksfria nikotinprodukter, som är förbjudna för den som inte fyllt 18 år”.

Jämlikhet och jämställdhet

I hållbarhetsbokslutet för 2022 lyftes att kommunprogrammet borde dela upp data för olika grupper. Jämställdhetsperspektivet har nu stärkts genom krav på data uppdelad på kön för flera indikatorer såsom skolresultat, nöjda brukare, befolkningsökning, sjukfrånvaro och delaktighet.

Det är stor skillnad i till exempel hälsa och skolresultat för killar och tjejer vilket innebär att riktade insatser behövs för att öka jämställdheten.

Kommunen arbetar för att tillgängliggöra lärmiljön för alla elever och barn i skola och förskola. Jordgubbsbackens förskola är ett gott exempel på lärmiljö som är anpassad för olika funktionsvariationer.

Under sista veckan i augusti var kommunen med och arrangerade Kärleksveckan i samverkan med lokala föreningar. Under veckan arrangerades flera föredrag och kulturaktiviteter för att ge röst åt de som sällan hörs och visa att det är okej att vara annorlunda. Veckan avslutades med en regnbågsparad som hade god uppslutning trots ösregn.

⁸ Folkhälsoenkät Ung 2023

Samverkan

I hållbarhetsbokslutet för 2022 lyftes att kommunprogrammet även borde referera till det globala målet Genomförande och globalt partnerskap (17) som handlar om både intern och extern samverkan. I det nya kommunprogrammet finns nu detta mål med under effektmålet Delaktighet.

Kommunens verksamheter har många samverkansarenor utanför kommunen. Under 2022 startade ett gemensamt ekonomiservicekontor i Nässjö, som under året kommit i full funktion. Ekonomiservice drivs av Höglandsförbundet, där fem kommuner på höglandet ingår. Det är Aneby, Eksjö, Nässjö, Sävsjö och Vetlanda kommuner. En regional samverkan för räddningstjänst och krisberedskap (F-samverkan) har stärkt sin samverkan under året i och med omvärldsläget.

Internt har Vux i12 har utvecklat samhällsintroduktionen, så att den erbjuds till fler och innebär samverkan med andra verksamheter, till exempel från sociala sektorn.

Socialstyrelsens modell för samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) som påbörjades under 2022, har varit svår att implementera och inte nått önskat resultat. Men det finns en styrgrupp och arbetsgrupp för samverkan för ungas bästa. Under året beslutades att fritidsgården Spelverket ska läggas ner och ersättas av en mötesplats för unga, som också kommer vara gemensam arbetsplats för flera funktioner som arbetar förebyggande med barn och unga. Ytterligare tjänster kommer att tillsättas framöver. Man hoppas att detta ska stärka samarbetet mellan skola, fritidsverksamhet, socialtjänstens insatser och öppenvården.

För att förbättra samverkan mellan skola, socialtjänst och föräldrar har ett förslag på teman till föräldramöten tagits fram. Tanken är att öppenvården, fritid och polisen ska medverka på föräldramöten. Förslaget hanteras nu av ledningsgruppen för grundskolan.

En förvaltningsövergripande handlingsplan för social hållbarhet antogs av förvaltningsledningsgruppen i slutet av oktober. Den följs upp i samband med detta hållbarhetsbokslut, se bilaga 3.

Bilaga 1 Uppföljning av Jönköpings läns åtgärdsprogram för att nå de nationella miljömålen

I Länsstyrelsens uppdrag ingår att tillsammans med aktörer i länet, ta fram åtgärdsprogram för länets arbete med de nationella miljömålen. I Jönköpings län finns totalt fem åtgärdsprogram som alla består av åtgärder som kommunerna (och andra aktörer) väljer att åta sig eller inte.

Åtgärdsprogrammen är en central del i Eksjö kommuns miljöarbete. Åtgärden antas av kommunstyrelsen. Åtgärden utgör sedan grunden för koncernens handlingsplan miljö, se bilaga 2. För 2023 redovisas fyra av fem åtgärdsprogram, se nedan, eftersom åtgärdsprogrammet grön handlingsplan är under revidering. Den senaste redovisningen för åtgärdsprogrammet grön handlingsplan är i hållbarhetsbokslutet för 2022. Åtgärden bedöms utifrån följande bedömningsskala:

G - Genomförd (helt eller i huvudsak)

H - Genomförd till hälften eller mer

P - Påbörjad

E - Ej påbörjad

Åtgärdsprogram för anpassning till ett förändrat klimat 2021–2025

Åtgärd	Genomförandegrad
Dagvatten	G
Förnyelseplanering av VA-nätet prioriteras	G
Grönska i bebyggd miljö	P
Handlingsplan för mest betydande klimatrisker	H
Kommunen informerar om klimatförändringar kopplat till kulturmiljö	H
Lokalisering och skydd av samhällsviktig verksamhet avseende skydd mot översvämningar och andra samhällsstörningar	H
Risk för översvämning och skred vid förorenade områden	E
Samverkan för att hålla kvar vatten i landskapet	G
Systematiskt klimatanpassningsarbete	H
Vattenförsörjning	G
Öka antalet ekosystemtjänster och den biologiska mångfalden inom parkområden	P

Åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2021–2025

Åtgärd	Genomförandegrad
Fossilfri arbetspendling	H
Fossilfria resor i organisationen	G
Främja produktionen av förnybar energi	H
Hållbara investeringar	G
Minskad klimatpåverkan från byggnader	P
Renovera resurs- och energieffektivt	G
Systematiskt arbete med klimat och energi	H
Trygga och sammanhängande vägar för cykel	G
Upphandling och strategiska inköp	G
Utvecklad tillsyn för resurseffektiva företag	H
Workshops för cirkulär ekonomi	H
Öka produktionen av el, värme och kyla från förnybara energikällor	G
Ökat samarbete i samhällsplaneringen	G

Åtgärdsprogram för hälsans miljömål 2023–2027

Åtgärd	Genomförandegrad
Öka kunskapen om handlingsplaner för förorenade områden <i>Kommunens handläggare informerar sina tillsynsobjekt</i>	E
Inventera och riskklassa <i>potentiellt</i> förorenade områden	E
Genomföra undersökningar av potentiellt förorenade områden	E
Arbeta med efterbehandlingsåtgärder av förorenade områden	E
Minimera mängden kemiska produkter i den egna verksamheten	P
Minska avfallsmängderna och främja cirkularitet (nr 9)	P
Etablera hälsofrämjande utomhusmiljöer på förskole- och skolgårdar (nr 10)	P
Etablera attraktiva allmänna platser för unga	P
Aktualisera underlag för kulturmiljövården	P
Skydda särskilt värdefull kulturmiljö	P

Åtgärdsprogram för vattnets miljömål 2023–2027

Åtgärd	Genomförandegrad
Inventering och kvalitetssäkring av dagvattenlösningar	P
Systematiskt arbete med felkoppling av spillvatten	P
Vandringshinder i det kommunala vägnätet	P
Upprätta åtgärdsplaner för restaurering	P
Utbildning om vattenfrågor för politiker	G
Handlingsplan för Hot Spots	H
Utreda vilka intressen förutom dricksvattenförsörjning som kräver vattenuttag/vattenanvändning	P
Regnvatten används för bevattning	P
Minska vattenförluster i dricksvattenledningar	G
Förbättrad tillgång på dataunderlag dricksvatten	H

Bilaga 2 Uppföljning av kommunens handlingsplan miljö

Utifrån de åtgärder som antas av politiken i Jönköpings läns åtgärdsprogram⁹, se bilaga 2, tar koncernledningsgruppen fram en handlingsplan som revideras årligen. Åtgärderna redovisas utifrån miljöpolicyens rubriker. Åtgärderna bedöms utifrån följande bedömningskala:

G - Genomförd (helt eller i huvudsak)
H - Genomförd till hälften eller mer
P - Påbörjad
E - Ej påbörjad

Minska klimatpåverkan

Transporter

Åtgärd	Genomförandegrad
Få in fler cyklar, bilar, minibussar i gemensamt bokningssystem	P
Utbildning i ansvarsfull körning (eco-driving, riskminimering, föredöme)	E
Förmånscyklar och JLT-kort till nyanställda	H
Cykelkartor och cykelutbildning på skolorna (Nortull, Grevhagsskolan)	H
Utreda möjlighet för cykelgarage vid Eksjö station	H

Förnybar energi

Åtgärd	Genomförandegrad
Gatljus byts till LED	H
Optimera reningsprocessen i avfallspannan	H
Solcellsinstallationer på Ekfabs tak	H
Starta solcellspark	H

Konsumtion

Åtgärd	Genomförandegrad
Utbildning i cirkulär ekonomi och LCC eller LCA-analyser (livslängd)	H
Klimatsmarta måltider; kompetensutveckling, meny efter säsong, vegetariskt alternativ först	H
Minska engångsprodukter – implementering i verksamheterna	E
Checklista för hållbara upphandlingar	H

Utred fritidsbank	P
Ny avfallsplan	H
Förbereda för fastighetsnära insamling	P
Återvinningskärl för material som används finns i samtliga verksamheter	H
Uppmaning till källsortering vid evenemang	G
Utöka plastinsamlingen (skrymmande) på ÅVC i Eksjö	E

Öka biologisk mångfald

Grönstruktur och ekosystemtjänster

Åtgärd	Genomförandegrad
Övergripande skötselplan park. Bra underlag finns (driftsområdeskarta)	P
Skyddsvärda träd och ställda träd rapporteras till Länsstyrelsen	P
Utbildning planering och skötsel av stadsmark	E
Mer grönytor och minskade hårdgjorda ytor	P
Etablera hälsofrämjande utomhusmiljöer/odlingsmöjligheter på förskole- och skolgårdar	H
Grönplan tas fram	E

Vatten

Åtgärd	Genomförandegrad
Arbete med dagvatten, bredda vilka aktörer som arbetar	H
Förnyelseplanering av VA-ledningsnätet prioriteras, systematiskt arbete med felkoppling spillvatten, dagvattenhantering (se VA-plan)	G
Kommunicera data dricksvatten	G
Påbörja utredning av vilka intressen förutom dricksvattenförsörjning som kräver vattenuttag/vattenanvändning	H
Regnvatten används för bevattning	H

Gifrfri miljö

Åtgärd	Genomförandegrad
Påbörja genomgång av lista över förorenade områden	E
Utbildning farliga ämnen i byggbranschen	E
Riktlinje kemikaliesmarta verksamheter	H
Kemikaliesmarta måltider	E

Bilaga 3 Handlingsplan för social hållbarhet

I enlighet med det kommunala uppdraget arbetar Eksjö kommun med olika dimensioner av social hållbarhet genom olika verksamheter, såsom socialtjänst, äldreomsorg, barnomsorg, skola, räddningstjänst med mera. Denna plan samlar åtgärder som kräver samverkan. Flera av de bakomliggande riskfaktorerna för ohälsa, brott och utanförskap är desamma. Till exempel så är skadligt bruk av alkohol en riskfaktor för suicid och våld i nära relation. Genom att samverka kring åtgärder kan vi framgångsrikt förebygga ohälsa, brott och utanförskap.

Handlingsplanen samlar åtgärder från följande riktlinjer; Riktlinje för suicidprevention (2021), Riktlinje för våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck (2021) och Riktlinje för ANDTS (2023).

Planen antogs i slutet av oktober 2023 och det är därför inte mycket som hunnit genomföras. Handlingsplan revideras årligen av förvaltningsledningsgruppen. Åtgärderna redovisas utifrån kommunprogrammets effektmål. Åtgärderna bedöms utifrån följande bedömningsskala:

G - Genomförd (helt eller i huvudsak)

H - Genomförd till hälften eller mer

P - Påbörjad

E - Ej påbörjad

Eksjö kommuns invånare upplever att de mår bra och känner sig nöjda med sin livssituation

Åtgärd	Bedömning
Information om hur rutin, skyddsron, medarbetarsamtal och uppföljning av hur korttidssjukfrånvaro används för suicidprevention.	E
APT-kit rökfri arbetstid ska revideras för att inkludera information om, och samtal kring annan tobak som snus och tobaksfria nikotinprodukter.	H
Ett APT-kit som rör social hållbarhet ska prioriteras i chefskalendern under 2024.	E
Rutin för suicidprevention har presenterats i nyhetsflödet på Komin.	E
Information om utbildningsmöjligheter för suicidprevention och våld i nära relation (KomIn/Arbetsmiljö och hälsa) på chefs-eftermiddag	E
Information om utbildningsmöjligheter för ANDTS på chefseftermiddag	E
Tobaksfria dagen 31 maj, kärleksveckan sista veckan i augusti, den suicidpreventiva dagen den 10 september och orange week/veckan fri från våld v. 47, finns med i verksamhetens återkommande årsplanering	P
Samordna verksamheter för unga på Storegårdsområdet	P
Teman för föräldramöten finns. Öppenvården, fritid och polisen medverkar på föräldramöten.	P

Samarbete mellan SOC, BUS och SBS (fritid) utvecklas för att stärka det förebyggande arbetet och fånga upp utsatta ungdomar.	P
Utveckla samhällsintroduktion, så att den blir återkommande och kopplad till verksamheterna. Det behövs både riktade och generella insatser.	H

Eksjö kommuns invånare ska uppleva att det finns möjlighet att vara delaktiga och påverka kommunens utveckling

Förvaltningens arbete med barnkonsekvensanalys utvecklas	P
--	---

Bilaga 4 Hållbarhetsprinciper

Eksjö kommun är medlem i Sveriges Ekokommuner, som är världens äldsta kommunnätverk för strategisk hållbar utveckling. Eksjö kommun har varit medlem sedan starten 1995.

SVERIGES EKOKOMMUNER

Föreningen har beslutat om 12 gemensamma nyckeltal för att följa utvecklingen mot hållbarhet i medlemskommunerna, se sekom.miljobarometern.se/eksjo. Ett annat mått är den ranking av "Sveriges bästa miljökommun" som tidningen Aktuell Hållbarhet gör, se kommunrankning.miljobarometern.se. För 2023 rankades Eksjö på plats 79 av alla 290 kommuner, en förbättring sedan 2022 då vi rankades på plats 96.

Sveriges Ekokommuners verksamhet grundar sig på en vetenskaplig definition av hållbarhet; de fyra hållbarhetsprinciperna som visar vad som krävs för att utvecklingen ska vara hållbar.

I ett hållbart samhälle utsätts inte naturen för systematiskt ökande...

1... koncentrationer av ämnen från berggrunden

Till exempel fossilt kol, olja och metaller.

2... koncentrationer av ämnen från samhällets produktion

Till exempel kväveoxider, bromerande flamskyddsmedel och hormonliknande kemikalier.

3... degradering på fysiskt sätt

Till exempel överuttag av skog, utfiskning och utarmning av ekosystem.

Och det finns inga strukturella hinder för människors...

4... hälsa, inflytande, kompetens, opartiskhet och mening.